

УДК 330.34

ВИСОЦЬКА М.П.,

к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу
Навчально-наукового інституту Міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

***Анотація.** У статті досліджено сучасні теорії, які лежать в основі макроекономічної політики. Проаналізовано підходи до економічного регулювання в різних країнах. Визначено загальні тенденції та наслідки проведення макроекономічної політики.*

Ключові слова: економічні моделі, економічне зростання, рецесія, сукупний попит, механізми макроекономічної політики

Высоцкая М.П., к.э.н., доцент, доцент кафедры международных экономических отношений и бизнеса Учебно-научного института Международных отношений Национального авиационного университета

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ

***Аннотация.** В статье исследованы современные теории, которые лежат в основе макроэкономической политики. Проанализированы подходы к экономическому регулированию в разных странах. Определены общие тенденции и последствия проведения макроэкономической политики.*

Ключевые слова: экономические модели, экономический рост, рецессия, совокупный спрос, механизмы макроэкономической политики.

Vysotska M.P. PhD in economics, associate Professor, of the Department of International Economic Relations and Business at the Institute of International Relations of the National Aviation University

THEORETICAL PREREQUISITES OF MACROECONOMIC POLICY

***Annotation.** At the article are examined the modern approaches that lie at the heart of macroeconomic policy. Here are also analyzed approaches to the economic regulation in different countries.*

Key words: economic models, economic growth, recession, aggregate demand, macroeconomic policy mechanisms.

Актуальність проблеми. Сучасні тенденції показують, що існуюча макроекономічна теорія не забезпечує ефективності економічного управління. Економічна наука переживає кризу. Складність економічного управління полягає в тому, що методологія дослідження не проходить експериментальну перевірку і рясніє безліччю абстракцій, а крім того, управління макросистемами часто підпорядковане інтересам бенефіціарів. Застосування на практиці таких економічних знань закінчується невдачею, що багаторазово спостерігалось на прикладі України. Практично жодна з макроекономічних цілей, поставлених з дня незалежності України, не була реалізована.

Аналіз досліджень і публікацій. Першими теоретичними роботами, які обґрунтовували необхідність проведення повноцінної макроекономічної політики на різних фазах економічного циклу, були роботи Дж.М.Кейнса, Ф.Модільяні, П.Самуельсона, Р.Солоу, Дж.Тобіна та ін.. В подальшому аналіз стабілізаційних можливостей описувався в роботах Р.Кінга, Р.Лукаса, А.Оукена, М.Фрідмена, С.Фішера та ін.. Серед сучасних дослідників можна виділити Д.Боутона, Р.Каттнера, П.Кругмана, А.Манделя, Д.Ромера, Р.Саммерса, М.Торато та ін., а також вітчизняних дослідників В.Геєця, В.Базилевича, О.Іваницьку, І.Малого, С.Панчишина та ін..

Метою статті є дослідження теоретичних передумов проведення макроекономічної політики, визначення загальних тенденцій та наслідків, а також відмінностей у використанні стабілізаційного інструментарію в різних країнах.

Виклад основного матеріалу. Економічні теорії повинні пояснювати причинно-наслідкові зв'язки і закономірності економічного розвитку, а головне, повинні відповідати реальності. Мікроекономічні теорії доводять, що основними передумовами ринкової економіки є вільна конкуренція, ринкове ціноутворення і раціональна поведінка економічних агентів.

Економічні моделі демонструють, що в умовах ринкової конкуренції механізм ринкової організації забезпечує ефективний розподіл ресурсів. Передбачається, що в конкурентній економіці ніхто не може вплинути на ціну, яка встановлена ринком. Ніхто з економічних агентів не може маніпулювати ринком, не володіє монопольним становищем на ринку, та їх дії є автономними. Поведінка виробників спрямована на максимізацію прибутку і описується економічними моделями сукупних і граничних витрат і витрат, дотримуючись яких, відбувається регулювання обсягу випуску, а у випадках недосконалої конкуренції і

регулювання цін, прихильники теорії раціональних очікувань йдуть ще далі цих мікроекономічних пояснень, стверджуючи, що підприємці, споживачі і робітники розуміють, як функціонує економіка і використовують інформацію, що є повністю доступною для прийняття рішень, які найкращим чином відповідають їх приватним інтересам (максимізації добробуту).

Реальне управління суттєво відрізняється від теоретичних підходів. Оскільки жодна фірма не має повної інформації про ринок, і, в тому числі, про технологічні зміни, це має спонтанний характер, крім того, технологічні зміни найчастіше є комерційною таємницею. З точки зору системи, прийняття рішень управління відбувається без використання мікроекономічного інструментарію, а слідуючи певним чином сформованій і відпрацьованій процедурі управління. Внаслідок цього при змінах ринкової кон'юнктури часто допускаються управлінські помилки, що призводить до погіршення фінансового становища.

Також слід зазначити, що сучасний менеджмент спрямований на нівелювання конкуренції, а в економічних теоріях саме конкуренція є головною передумовою ринкової рівноваги і основою всіх висновків і рекомендацій.

Отже, базові аксіоми ринкової економіки не відповідають реальності. Проблема полягає і в тому, що в основі сучасної економічної думки лежить доктрина ринкової рівноваги. Теза, що будь-яка економічна система прагне до рівноваги, не відповідає реальності в силу того, що самого стану ринкової рівноваги ніколи в реальності не відбувається. Економічна система функціонує в умовах невизначеності, оскільки в ній діють безліч економічних агентів, які постійно генерують зміни. Існуюча невизначеність не дозволяє приймати ефективні рішення ще і тому, що постійно змінюються орієнтири, пов'язані з появою нових технологій, нових форм ведення бізнесу, кооперації тощо.

У ринковій системі кожен економічний агент прагне збільшити випуск, намагаючись максимізувати прибуток. У хаосі конкуренції відбувається витрачання великої кількості ресурсів. Виникають кризи надвиробництва, пов'язані з недостатністю сукупного попиту для споживання всіх благ вироблених економічною системою. Частина товарів взагалі не доходить до споживачів.

Очевидно, що однією з основних цілей макроекономічних теорій є ідеологічна, яка покликана довести правильність існуючого економічного порядку. Тому спроби застосувати рекомендації економічних теорій на практиці не дають позитивних результатів. Світові кризи не були спрогнозовані основними сучасними економічними течіями, а рекомендації виходу з кризи для країн економічних лідерів і аутсайдерів істотно відрізняються і суперечать навіть в основних підходах.

Макроекономічна теорія пропонує стимулювати економіку в період економічних спадів і криз з використанням інструментів монетарної і фінансової політики. Однак, для периферійних, з точки зору розвиненості економіки, країн нав'язуються зовсім інші рекомендації. Якщо розглядати монетарні механізми (наприклад ключову ставку), то рекомендації МВФ для США, Великобританії, Японії, країн ЄС передбачають процентне зниження (0,25-0,5%) і зростання грошової маси, тоді як під час розгортання кризи в Україні процентна ставка була піднята до 30%, що пояснюється політикою інфляційного таргетування.

Дотримання країнами, з економікою, що розвивається, рекомендацій МВФ (підвищення ставок) призводить до негативних наслідків, оскільки підвищення ключової ставки викликає трансмісійне зменшення подальшого рефінансування реального сектору, роблячи ціну кредитних грошей занадто високою. Це, по-перше, відбивається на витратах виробництва, а, по-друге, гальмує економічне зростання, виключаючи не тільки розширене, а й просте відтворення. Отже, обсяг сукупного виробництва знижується.

До критичних підходів щодо оцінки діяльності МВФ по відношенню до, так званих, країн «третього світу» відносять «теорію залежності», у відповідності з якою політика МВФ розглядається як спонукання бідних країн «імперіалістичної фінансової дисципліни», яка спрямована на збереження в таких країнах бідності та рабства [1]. Відзначається, що по відношенню до країн «третього світу», МВФ використовує ортодоксальні методи фінансової політики [2]. Головним аргументом критики є те, що суттєвим недоліком програм, які проводило МВФ, визнавалось використання девальвації національної валюти, що використовувалось МВФ для стимулювання експорту та покращення платіжного балансу країни. Девальвація повинна була зробити експорт дешевшим, але внаслідок того, що основна експортна продукція нееластична, що практично не збільшувало доход від експорту, імпорт (насамперед імпорт технологій) подорожчав, що не дозволило розвиватися промисловості цих країн [3]. Крім того зазначається, що ресурси фонду, призначені для запобігання фінансових криз, найчастіше виділяються вже після його розгортання [4].

Кейнсіанський напрямок економічної теорії пропонує при виникненні диспропорцій, пов'язаних з недостатнім сукупним попитом, проводити стимулювання економіки для подолання рецесійного розриву, збільшуючи державні витрати або знижуючи податкове навантаження.

Але, в умовах відкритості економіки та з урахуванням сировинної спрямованості, пряме стимулювання попиту буде спрямовано на імпорт, а не призведе до збільшення ВВП.

Варто відзначити, що неокласична модель зростання Р. Солоу єдиною умовою економічного зростання все ж визначає науково-технічний прогрес (НТП). Модель розкриває взаємозв'язок трьох джерел економічного зростання - інвестиційного, чисельності робочої сили і науково-технічного прогресу. Державна політика розглядається через вплив на норму заощаджень, а в подальшому й на розвиток НТП.

Неокейнсіанська модель Е. Домара обґрунтовує рівновагу економічного зростання рівновагою темпів приросту інвестицій і добутку граничної продуктивності капіталу і граничної норми заощаджень (використовується принцип мультиплікатора).

Р.Харод гарантований темп економічного зростання визначає через норму заощаджень і використовує принцип акселератора.

Однак, розвинені країни з 80-х років 20 ст. не тільки не збільшують норму заощадження, а здійснюють споживання за рахунок збільшення боргу. Ця економічна політика (рейганоміка) почала розвиватися в США і заснована на зростанні споживання внаслідок зниження кредитної процентної ставки. Проведення такої політики призвело до збільшення сукупного боргу домогосподарств з 60% в 80-х роках до 120% сьогодні.

У країнах з низьким рівнем економічного розвитку спостерігається зниження норми заощадження внаслідок зниження використовуваного доходу. Статистичні дані свідчать, що лише 6,2% населення України мало в 2015 році дохід, достатній для здійснення заощаджень. Для 45,7% населення доходів було достатньо тільки для споживання (без заощаджень), 43,2% населення використовували дохід в основному на харчування, 3,7% не мали достатній дохід навіть для забезпечення достатнього харчування[6].

Такі цифри свідчать про відсутність фундаменту для здійснення будь-якого накопичення, а розрахунок оптимальної норми заощадження «золотого правила» економічного зростання, з урахуванням сучасних тенденцій, неможливий.

Причини сучасних кризових явищ закладені ще в 1944 році, на Бреттон-Вудській конференції, де були розроблені принципи післявоєнної фінансової системи і створені три нових міжнародних інститута - МВФ, Світовий банк і ГАТТ (СОТ). На той період економіка США становила понад 50% світової, і суть цієї нової моделі полягала в розширенні зони обігу долара, що вимагало постійної емісії долара - під яку і розширювалися майбутні транснаціональні банки та інші фінансові інститути. Регулятором цієї валюти є чисто національний інститут - Федеральна резервна система (ФРС) США. Те, що в якості міжнародної валюти використовується національна валюта, створило протиріччя між її міжнародною та національною функціями. Дане протиріччя є визначальним з точки зору розвитку світової кризи.

Модель стимулювання економіки, якої дотримується ФРС з 1981 року - модель кредитного стимулювання попиту за рахунок пом'якшення грошово-кредитної політики. У 1981 році облікова ставка була 19%, а до 2008 знизилася до 0%. Неможливість подальшого зниження була компенсована емісією, яка тривала з 2008 по 2014 роки. У 2014 році закінчилася масова емісія долара, і, відповідно, призупинився процес стимулювання приватного попиту. Крім того, ще більше посилюються проблеми використання долара як світової валюти.

Висновки. Економічні теорії періоду середини 20 століття в основному побудовані на ідеї зростання економіки за рахунок збільшення попиту. Механізмом збільшення попиту спочатку була територіальна експансія і вивезення капіталу, іншим джерелом зростання попиту виступала кредитна експансія. Але використання цих теоретичних напрямків економічного регулювання може лише відкласти кризу на деякий період. Зростання споживання внаслідок територіальної експансії має природне обмеження. Результатом такої економічної політики стала криза 70-х років минулого століття, яка пов'язана з проблемою утилізації надлишкового капіталу, у зв'язку з вичерпанням регіонів для вивозу капіталу, крім того, припинення росту ринків збуту різко ускладнило процеси розвитку НТП. Кредитна експансія збільшує попит лише в поточному періоді, а загальний попит буде меншим (на величину сплачених відсотків)

Механізми контролю за ситуацією в світі які засновані, за великим рахунком, на контролі за фінансовими потоками і забезпечення еліт достатніми доходами, працювати перестають, оскільки в рамках цієї моделі неможливо забезпечити збереження доходів населення навіть країн-лідерів.

Література

1. Папава В. Международный валютный фонд в Грузии: Достижения и ошибки/ В.Папава//Компания Империял. – 2001г. стр.17-31.
2. Торадо М.Р.Экономическое развитие/М.Р.Торадо//ЭФ МГУ, ЮНИТИ.-1997г.
3. Kuttner R. The end of Laissez-faire. National purpose and the global economy after the cold war/ R.Kuttner // University of Pennsylvania press.-1991.
4. Boughton J.M. From Suez to Tequila: The IMF as crisis manager/ J.M. Boughton //The economic journal, Vol.110, №461-2000.
5. Krugman P. The return of depression economics/ P.Krugman //New York, W.W.Norton and company.-1998.
6. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів Ukraine Households Self-Perceived of Their Income (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2016 року) Статистичний збірник // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/Rar\$DIa0.628/Sbornik_samoocinka_2015_for_web.pdf